

คำถาม-คำตอบทางพระพุทธศาสนา

ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2552

ดร.ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์

<http://www.bodhinanda.com>

คำถาม 3: ทำอย่างไรชีวิตจึงจะมีความสุขท่ามกลางหนี้ล่ะ? ดิฉันพยายามอ่านข้อเขียนของอาจารย์หลายเรื่องแล้ว รู้สึกอบอุ่นใจ เหมือนได้ที่ปรึกษาคนหนึ่ง แต่ขณะนี้ดิฉันกำลังวิตกกังวลเรื่องหนี้สินมากด้วยพิษสงจากธุรกิจแย่งลงในปัจจุบัน ท่านอาจารย์มีวิธีแก้หรือทำใจอย่างไรล่ะ (ทัศนวรรณ/อุยธยา)

คำตอบ: ที่จริงแล้ว ทุกคนล้วนแต่มีหนี้สินครับ ไม่ควรคิดไปว่าเราแบกภาระหนี้สินหนักไปคนเดียวจนต้องท้อแท้ใจเลย ครับ ก่อนที่จะตอบปัญหาของคุณ ผมอยากให้คุณและบรรดาชาวพุทธที่บังเอิญผ่านมาอ่านเวปไซต์นี้ได้มองหนี้สินตามแง่พุทธให้ถูกต้องร่วมกันเสียก่อน หนี้ตามความหมายที่ใช้ในพระไตรปิฎก มีความหมายเป็น 2 ระดับครับ

หนี้ที่หนึ่ง คือหนี้ที่เป็นทรัพย์สินซึ่งยืมเขามาในปัจจุบันชาติ ไม่ว่าจะเงินหรือข้าวของ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนว่า **อติทานมปิ ภิกขเว ทุกขํ โลกสมิ กามโคติโน** (อง.ปญจก.22/316/393) 'การกู้ยืมเป็นทุกข์ของผู้บริโภคคามในโลก' เมื่อยืมคนอื่นมาแล้ว ก็ต้องซื้อสัตว์นำไปใช้คืน บางทีคนให้กู้ก็หน้าเลือด หวังจะได้กำไรเกินควรจากการปล่อยเงินให้กู้ ครั้นให้กู้แล้วก็ทวงหนี้แบบหน้าเลือดก็มี เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้เป็นวินัยให้สงฆ์ชักอัตรายิกกรรมผู้บวชว่ามีหนี้สินติดตัวหรือปล่าว ภาษาบาลีว่า **อนโณติ** แปลว่า **'เจ้าเป็นบุคคลที่มีหนี้หรือปล่าว?'** (วิ.มหา. 4/142/188) เพราะอาจมีเจ้าหนี้ตามมาทวงหนี้ขณะเป็นพระ ทำให้จิตใจไม่สงบ นอกจากนั้น ยังอาจทำให้สังคมสงฆ์เป็นแหล่งกบดานของบรรดาลูกหนี้ซึ่งจะทำให้สถาบันสงฆ์เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ได้ ฉะนั้น ถ้าต้องการดำรงชีพตามวิधिพุทธ ก็ควรเป็นลูกหนี้ที่ดี ถึงบางครั้งต้องใช้เวลาบ้าง ก็ไม่ควรบิดพลิ้วหรือบ่ายเบี่ยง เป็นหนี้เป็นสินใครก็ควรจะบันทึกไว้ให้ประจักษ์เพื่อเตือนสติ เสร็จแล้วเมื่อมีเงินมีทองพอจะไปใช้คืนก็ค่อยนำไปใช้คืน เพราะเงินทองหรือสิ่งของเมื่อยืมคนอื่นมาแล้ว หากไม่ใช้คืนก็จะกลายเป็นหนี้เวรหนี้กรรมในภพต่อไป ภายใต้กฎแห่งกรรมในจักรวาลนี้ ไม่มีทางที่ใครจะเสียเงินแบบปล่าวๆ เพราะถึงผู้คืนไม่ได้คืนในชาตินี้ ชาติต่อไปก็ต้องคืนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอยู่ดี

อย่างไรก็ดี คนเป็นเจ้าหนี้ก็มี 2 ประเภทซึ่งชาวพุทธต้องระวัง กล่าวคือ **1.ประเภทหน้าเลือด** เพราะละโมภจัดไม่ปฏิบัติธรรม หวังจะปล่อยเงินกู้แล้วได้ดอกเบี้ยมากๆ โดยเฉพาะดอกเบี้ยผิมนัด คนพวกนี้ที่สุดโต่ง ทุกวันนี้ก็มีให้เห็น ดังเช่นบรรดานายธนาคาร บริษัทไฟแนนซ์และเจ้าหนี้เงินกู้นอกระบบเป็นต้น พวกนี้ทำนาบนหลังคน ในภพต่อไป ถ้าไม่ไปเกิดในนรก, เป็นเปรตก็สัตว์เดรัจฉานเพราะความโลภนั้นเป็นเหตุ **2.ประเภทใจบุญ** ประเภทนี้เป็นผู้ปฏิบัติตามวิधिพุทธ หมายถึงเจ้าหนี้ที่ให้กู้หนี้ด้วยมีจิตใจเมตตากรุณา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ซึ่งรวมทั้งเพื่อนมนุษย์ ทรงสอนถึงทานบารมี ทรงสอนเรื่องจาคะ (ความเสียสละ) เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นผู้นำต่อกันในสังคม การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์มีทั้งช่วยด้วยกำลังทรัพย์ ช่วยด้วยกำลังสติปัญญา ช่วยด้วยการให้คำแนะนำที่ดี ช่วยด้วยการชวนชวยประคบประกำ การช่วยเหลือด้วยทานก็ดี การให้กู้ยืมเงินโดยไม่มีดอกเบี้ยก็ดีล้วนแต่เป็นส่วน

หนึ่งของทานบารมีทั้งสิ้น ผลของทานบารมีก็คือยิ่งให้ก็ยิ่งทำให้ตัวเองมี โลกเรามันแปลกตรงที่ว่ายิ่งให้ก็ยิ่งได้รับตอบแทน เพราะการให้เป็นบุญกุศลแก่ตัว ดังนั้น การให้ก็เท่ากับเป็นวิธีสร้างสวัสดิการให้แก่ตัวเองหรือฝากออมทรัพย์ไว้ที่ผู้อื่นนั่นเองถ้าพิจารณาระยะยาว เพราะผู้ให้ยอมได้รับการให้ตอบแทนในอนาคต มีพุทธวจนะตรัสไว้ในจุฬามณีวงศสูตรว่าบุคคลเกิดมาร่ำรวยเพราะอานิสงส์ของการให้ทาน ก็แปลว่ายิ่งให้ยิ่งได้รับคืน ตัวอย่างเศรษฐกิจที่ได้รับผลตอบแทนจากการให้ประจำก็คืออนาคตปิณฑกเศรษฐี ซึ่งยิ่งให้ทาน ทรัพย์สินก็ยิ่งเพิ่มพูน ฉะนั้น ทันทที่ที่บริจาคให้แบบให้ปล่าวหรือทำให้หยิบยืมโดยหวังผลตอบแทนในกาลข้างหน้า ก็ล้วนแต่จะส่งผลดีต่อชีวิตผู้ให้ทั้งสิ้น ดังนั้น การให้กู้ยืมโดยไม่หวังผลตอบแทนก็ถือเป็นการปฏิบัติธรรมข้อทานบารมีอย่างหนึ่งเหมือนกัน พระพุทธเจ้าก็ยังเคยให้อย่างหนัก ในช่วงที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร

นัยที่สอง คือหนี้เวรหนี้กรรม ไม่มีใครเลยเกิดมาโดยไม่มีหนี้ เพราะหนี้เกิดมาจากกรรมที่เคยทำในอดีต พระพุทธเจ้าตรัสไว้เด่นชัดว่า สัพเพ สตตะตา กมฺมทายาทา (ม.ม.13/88/84) 'สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงมีกรรมเป็นทายาท' เมื่อทำกรรมใดไว้ก็ต้องรับผลของกรรมนั้น ยกตัวอย่างเช่น หากไปยกยอกหรือขโมยทรัพย์ผู้อื่นมา แม้จะไม่ได้ใช้คืนแต่เมื่อเกิดในภพต่อไป ก็ย่อมจะกลายเป็นคนยากคนจน หรือมิฉะนั้น พอได้เงินมาก็ไม่มีทางเก็บเงินได้อยู่ เพราะกรรมจะกระตุ่นให้ใช้เงินตลอดเวลา ดังที่บางคนมีความสุขกับการใช้เงินอย่างสุรุ่ยสุร่าย ดังนั้น จึงอย่าไปคิดว่าไปยกยอกหรือโกงทรัพย์ผู้อื่นได้มาแล้วจะหนีรอด แม้ว่าบางครั้งการยืมเงินผู้อื่นหรือเอาทรัพย์สินผู้อื่นมาใช้จะกระทำไปโดยไม่ได้ทำสัญญา หรือบางครั้งแม้จะทำสัญญา (อย่างพวกนายธนาคารหน้าเลือดทั้งหลายทำอยู่เดี๋ยวนี้) คนพวกนั้นก็รับกรรมที่ตัวเองทำทั้งสิ้น เพราะระบอบทุนนิยมจัดเข้าในวัตถุนิยม วิถีปฏิบัติของนายทุนพวกนี้จึงจะทำให้ตัวผู้ปฏิบัติต้องตกนรกในภพหน้าเพราะการเอารัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์อย่างแน่นอน

ดังนั้น ทุกคนที่เกิดมาล้วนแต่มีหนี้ทั้งนั้นครับ คนที่ไม่มีหนี้สินอีกต่อไปคือคนที่หมดสิ้นกิเลส ดังมีข้อความในพระไตรปิฎกที่มีผู้กล่าวยกย่องพระพุทธเจ้าว่า 'เป็นผู้ทรงไม่มีหนี้' รายละเอียดมีว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร ผู้ทรงชนะสงคราม พระผู้ทรงนำหมู่ พระทรงหาหนี้มิได้ โปรดเสด็จลุกขึ้นท่องเที่ยวโปรดสัตว์ในโลกด้วยเถิด' (อุฎฺฐเหติ วิโรจิตฺตฺสฺกฺคาเม สตฺถวาท อนฺถน วิจฺร โลกฺ: วิ.มหา.4/8/10) ฉะนั้น คนทุกคนหรือสัตว์ทุกจำพวกล้วนแต่ตกอยู่ในวงวนผลกรรมทั้งสิ้น โดยนัยนี้ เจ้าหนี้ก็ไม่พ้นเวรกรรมไปได้เช่นเดียวกัน หากให้กู้หนี้แล้วโกงหรือหาช่องทางเอารัดเอาเปรียบอย่างนายธนาคาร, บริษัทไฟแนนซ์, เจ้าหนี้บัตรเครดิต, คนพวกนี้มีทางไปดุจเดียวกัน กล่าวคือ หากไม่เกิดเป็นพวกเปรต, สัตว์นรกก็ต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานเพราะการขี้โกง ไม่ว่าจะโกงโดยถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมาย

ขณะเดียวกัน เจ้าหนี้ที่มีจิตใจเป็นธรรม โอบอ้อมอารีและคอยช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่มากู้หนี้ยืมสินก็ควรจะเข้าใจว่าการให้กู้หนี้ยืมสินนั้นเป็นการปฏิบัติธรรม กล่าวคือบำเพ็ญทานบารมีอย่างหนึ่ง เพราะได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก ช่วยแล้ว นอกจากจะได้บุญกุศลในขณะที่ช่วย เงินทองที่ช่วยก็จะได้รับการส่งคืน ไม่ได้หายไปไหนด้วยผลจากการที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อย่างนี้ เมื่อตกตายไป และมาเกิดเป็นมนุษย์ เมื่อต้องตกอยู่ในภาวะเดือดร้อน ก็จะมีคนยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ เราจะเห็นว่ามีคนไทยหลายคนในยามวิกฤติก็มักจะมีคนให้ความช่วยเหลือจนสามารถทรงตัวอยู่ได้ ที่จริงแล้ว นี่ก็ล้วนแต่เป็นผลของการที่ได้เคยช่วยเหลือผู้อื่นทั้งสิ้น **สิ่งที่ผมอยากเน้นก็คือ**

สังคมพุทธแท้ควรจะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ลูกหนี้ก็ควรซื่อสัตย์กับเจ้าหนี้ ฝ่ายผู้มีเงินก็ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนยากคนจนที่เดือดร้อน ไม่ควรปิดประตูเสียเลย

ผมคิดว่าถ้าคนไทยเข้าใจความหมายของ 'หนี้สิน' โดยนัยพุทธแล้ว คนไทยจะสงเคราะห์กันมากขึ้น คนให้กู้ก็จะมีใจเมตตากรุณาคุณมากยิ่งขึ้น ถ้าคุณต้องการจะหาความสุขในชีวิตท่ามกลางหนี้ ผมคิดว่าคุณควรจะทำในสิ่งต่อไปนี้

1. ใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พยายามหารายได้เพิ่ม ลดรายจ่ายลงและไม่พยายามให้ตนเองมีรูรั่วด้วยอบายมุข เช่น ดิบบุหรี่ ดินเหล้า ดินการพนัน ดินหวยหรือใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ถ้าคุณไม่ปรับพฤติกรรมการใช้จ่าย ก่อหนี้เพิ่มโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะหนี้ที่ไม่ได้กู้มาลงทุน ต่อให้คุณมีเงินทองเก็บไว้เป็นเล้าก็ไม่เหลือครับ
2. พยายามชดใช้หนี้ต่อไป อย่างมีสติ ถ้าไม่มีก็ไม่ต้องหนี ตามหลักทั่วไปที่ว่า 'ไม่มี ไม่หนี ไม่จ่าย' ถ้าเกินกำลังจนต้องถูกฟ้องร้องถึงศาล ก็ปล่อยให้เป็นไปตามกระบวนการซึ่งในที่สุดแล้ว ศาลก็คงจะตัดสินให้คุณชดใช้คืน แต่จำนวนที่ชดใช้คงไม่มากเท่าที่ธนาคารหรือบริษัทไฟแนนซ์เรียกเก็บ
3. ทำใจปล่อยวางเสีย ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมด้วยการรักษาศีลและฝึกสมาธิมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี เมื่อคุณมองเห็นทุกข์หรือมองเห็นโลกมากยิ่งขึ้น คุณก็จะรู้ว่าชีวิตที่เป็นสุขที่สุดในโลกคือการอยู่อย่างสันโดษ ยินดีตามมีตามได้และรู้จักพอเพียงภายใต้ร่มเงาของพระพุทธานุภาพ ซึ่งปลอดจากการแก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่นกัน ความสุขนี้ไม่สามารถหาได้จากกองเงินกองทอง ไม่สามารถหาได้จากตำแหน่งใหญ่โตหรือจากแหล่งอื่นใด แต่จะหาได้เมื่อจิตของคุณสงบเท่านั้น ที่สำคัญ ถ้าคุณอยู่ในฐานะที่พอจะช่วยคนอื่นที่มีความทุกข์ยากกว่าคุณได้ ก็จงช่วย หรือเมื่อฐานะดีขึ้นมาแล้ว เมื่อมีคนมาขอให้คุณก็ควรช่วยเหลือตามกำลังซึ่งจะเป็นการสะสมบุญแก่ตัวคุณเองโดยแท้